

CZESŁAW MICHALSKI
(Kraków)

Pierwsze kluby sportowe we Lwowie do 1914 roku

W drugiej połowie ubiegłego stulecia Galicja wkroczyła w okres względnych swobód autonomicznych. Mimo ograniczeń cechujących autonomię nadaną tej prowincji, umożliwiła ona rozwój wielu form życia narodowego, szczególnie zaś oświaty i kultury, w tym także rodzącej się kultury fizycznej.

Pionierem zorganizowanego wychowania fizycznego na terenie Galicji było niewątpliwie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, założone we Lwowie w 1867 roku. Główny kierunek działalności „Sokoła” koncentrował się na upowszechnianiu ćwiczeń gimnastycznych, ale z biegiem czasu jego członkowie zaczęli także uprawiać inne dyscypliny sportowe. Jednak oddziały (sekcje) „Sokoła” obejmowały najczęściej sporty utylitarne, uprawiane przeważnie w tradycyjnych formach, co niewątpliwie pomniejsza wkład tej organizacji w rozwój nowoczesnej kultury fizycznej na terenie Galicji.

Niezależnie od „Sokoła” powstały we Lwowie specjalistyczne zrzeszenia sportowe. Należały do nich: Lwowskie Towarzystwo Łyżwiarzy powołane w 1869 roku, Lwowski Klub Cyklistów utworzony w 1886 roku, Towarzystwo Szermierzy we Lwowie z 1886 roku, Lwowskie Towarzystwo Kolarzy Wyścigowców zatwierdzone w 1897 roku. Towarzystwa te miały w zasadzie charakter zrzeszeń mieszczańskich, o bardziej demokratycznej strukturze i postępowych zasadach organizacyjnych, niż dawne zrzeszenia arystokratyczne. Ale panujące w Galicji stosunki społeczno-ekonomiczne powodowały, że te ostatnie odciskały wyraźne piętno na działalności większości nowo powstających towarzystw sportowych. Niemniej jednak istotna rola, jaką odgrywały te towarzystwa w zakresie popularyzowania niektórych sportów, nadaje im charakter przejściowy od tradycyjnych form sportu arystokratycznego do sportu nowoczesnego. Obok tych Towarzystw wychowaniem fizycznym i sportem interesowała się młodzież akademicka. W 1879 roku w ramach Czytelni Akademickiej powstało Kółko Szermierzy, które było pierwszą specjalistyczną organizacją sportu szermierczego na ziemiach polskich i wywarło duży wpływ na popularyzację tej dyscypliny. Przy Czytelni Akademickiej działało w roku 1891

koło „Polonia”, którego celem było rozwijanie sprawności fizycznej i pielęgnowanie życia towarzyskiego, a w roku 1896 Kółko Cyklistów. Organizacjami sportowymi nowego typu były powstałe na Uniwersytecie Lwowskim Klub Szermierzy (1889) i Akademicki Klub Cyklistów (1897)¹.

Na początku XX stulecia nastąpił we Lwowie szybki rozwój klubów i drużyn szkolnych. Było to zasługą głównie postępowej inteligencji, a przede wszystkim nauczycieli szkół wyższych i średnich oraz lekarzy. Szczególną rolę w zakresie wychowania fizycznego i sportu odegrał jordanowski ruch gier i zabaw ruchowych na wolnym powietrzu. Założony w 1889 roku w Krakowie przez doktora Henryka Jordana ośrodek wychowania fizycznego, nazwany następnie parkiem doktora Henryka Jordana, stał się ośrodkiem propagowania sportu. Dr Jordan opracował nowy, oryginalny na gruncie polskim system wychowawczy, u podstaw którego leżała nie tylko troska o poprawę stanu zdrowotno-higienicznego młodzieży szkolnej, ale również dbałość o pełny rozwój jej osobowości. W zakresie wychowania fizycznego, stanowiącego główny element systemu, podstawową rolę spełniały gry i zabawy ruchowe oraz sporty uprawiane na wolnym powietrzu. Swoista atmosfera demokratyzmu i patriotyzmu, jaka panowała w ogrodach jordanowskich, stwarzała dogodne warunki do pełnego, naturalnego wyżycia się oraz zapewniała udział w tym ruchu ogółu młodzieży, z najuboższą włącznie. W programie działalności parku znalazły się również ćwiczenia lekkoatletyczne i gry sportowe.

We Lwowie owocną działalność w zakresie wychowania fizycznego i sportu prowadzili: Edmund Cenar, wykładowca lwowskiego seminarium nauczycielskiego, propagator gier ruchowych, entuzjasta działalności sportowej „Sokoła”, autor wielu książek z zakresu wychowania fizycznego i sportu, m.in. *Gry gimnastyczne młodzieży szkolnej*²; Eugeniusz Piasecki, nauczyciel lwowskiego IV Gimnazjum, lekarz, uczeń profesora Henryka Jordana, wybitny teoretyk wychowania fizycznego, organizator i sędzia licznych zawodów sportowych młodzieży we Lwowie i poza jego granicami³ oraz Kazimierz Hemerling, prekursor polskiego dziennikarstwa sportowego, wielki entuzjasta sportu młodzieżowego⁴. Ich działalność stworzyła podatny grunt dla rozwijającego się na początku XX wieku ruchu sportowego we Lwowie. Szczególną aktywność na tym polu przejawiał Eugeniusz Piasecki, który przybył do Lwowa w 1899 roku. Obejmując 9 sierpnia posadę nauczyciela wychowania fizycznego i opieki lekarskiej w IV gimnazjum rozpoczął gruntowną reformę wychowania fizycznego. Wprowadził w szerokim zakresie gry i zabawy ruchowe, a szczególnie

¹ C. Michalski, *Z dziejów kultury fizycznej we Lwowie w II połowie XIX stulecia*, [w:] *Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura*. Studia z dziejów Lwowa pod redakcją H.W. Żalińskiego i K. Karolczaka, Kraków 1995, t. 1, s. 75–77.

² K. Toporowicz, *Cenar Edmund*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1967, t. 2, s. 117–119.

³ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947). Życie i dzieło*, Kraków 1987.

⁴ K. Toporowicz, *Hemerling Kazimierz*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1968, t. 2, s. 109–111.

piłkę nożną, uszata, palanta i krykieta, ćwiczenia lekkoatletyczne oraz boks francuski i inne dyscypliny, zimą zaś łyżwiarstwo i saneczkarstwo. Jednocześnie ograniczał do minimum gimnastykę, zwłaszcza na sali. 7 października 1900 roku zorganizował na boisku Lwowskiego Klubu Cyklistów święto sportowe młodzieży pod nazwą „Gynkhama”. W programie obok piłki nożnej uwzględniono biegi kolarskie, lekkoatletyczne i żołnierskie. W zawodach piłkarskich brała udział głównie młodzież IV gimnazjum. Były to pierwsze od 1892 roku rozgrywki piłki nożnej młodzieży na ziemiach polskich, które zapoczątkowały wręcz lawinowy rozwój tej gry wśród młodzieży szkolnej we Lwowie⁵. Największą popularnością piłka nożna cieszyła się wśród uczniów I i II Szkoły Realnej oraz III, IV i VI Gimnazjum, gdzie tworzyły się drużyny szkolne. Oficjalne pierwsze sprawozdanie Wydziału Klubu Sportowego „Czarni” Lwów opublikowane w 1909 roku informuje m.in.:

I Lwowski Klub Piłki Nożnej istnieje oficjalnie od lipca roku 1908, wówczas bowiem, jako taki uzyskał zatwierdzenie statutu przez Namiestnictwo – zawiązku jego jednak szukać musimy w latach 1900–1903, kiedy to grono kolegów, a uczniów I szkoły realnej, złączyło się do wspólnego, nie bardzo jeszcze wtedy mile widzianego ruchu fizycznego pod gołym niebem, w szczególności zaś w celu uprawiania footballu. W roku 1903 widzimy już pierwsze ślady przyszłej organizacji statutowej, w tym to czasie grono powyższe mianuje się I Lwowskim Klubem Sportowym „Sława”, obiera sobie przewodniczącego w osobie Kazimierza Sotyińskiego, skarbnikiem Waleriana Papiusa i złożone z członków Jana Bergera, Józefa Bizonia, Longina Dudryka, Jana Hertla, Józefa Irzyckiego, Tadeusza Rządkiego, Adama Salika, Leopolda Scherautza, Jana Wojciechowskiego i Władysława Ładowskiego, których też niejako za założycieli klubu uważać musimy, zajmuje się latem footballiem (association) i stara się wypełnić błędne, a przywiezione z Krakowa metody gry tamtejszej młodzieży. Po mozolnych usiłowaniach tej pierwszej drużyny, przychodzi już we wrześniu tegoż roku do pierwszego w kraju meczu piłkarskiego, zorganizowanego z dorywczo zorganizowaną z uczniów szkół średnich lwowskich drużyną, która ulega przewadze naszych, pod względem teorii i praktyki w stosunku 3:0, w powtórnym spotkaniu 2:0. Mecz ten obudził wielkie zainteresowanie wśród młodzieży, ze strony starszych ściągnął na nas burzę i zgorszenie, w prasie zaś lwowskiej spowodował zaszczytne o nas jako pierwszych w kraju na tym polu sportowcach wzmianki. W zimie tego samego roku robią nasi młodzi sportsmeni pierwsze próby na saneczkach i to własnym pomysłem skonstruowanych. Z braku boisk bez żadnych funduszy, obiera sobie drużyna plac wystawowy za główny teren zabaw sportowych⁶.

Dalej w sprawozdaniu czytamy:

W roku 1904 zdobywa się już drużyna na kostiumy czarno-czerwone. Rok ten zaznacza się wyborem kapitana sportowego w osobie Waleriana Papiusa, sprawie-

⁵ „Słowo Polskie” 1900, nr 478, s. 3.

⁶ „Słowo Polskie” 1910, nr 48.

niem pierwszej pary butów piłkarskich, a w końcu wprowadzeniem w program działalności klubu także lekkiej atletyki. W lipcu tego roku dochodzi znów do meczu z świeżo zorganizowaną drużyną techniczną na boisku Sokoła Macierzy wynikiem 6:0 na niekorzyść techników⁷.

W pierwszym sprawozdaniu klubu sportowego „Pogoń” czytamy o powstaniu tego klubu m.in.:

Zawiazku naszego towarzystwa szukać musimy na skromnym boisku szkolnym gimnazjum IV, w którym od szeregu lat gimnastykę traktuje się jako przedmiot obowiązkowy, z możliwie najszerszym uwzględnieniem gier i sportów. Tam już w roku 1900 powstają pierwsze w Polsce drużyny szkolne, uprawiające tak dziś rozpowszechnioną piłkę nożną. Stamtąd wywodzi się inicjatywa do poważnych zawodów międzyszkolnych, urządzanych na placu powystawowym i do pierwszych zawodów międzymiastowych (Kraków – Zielone Świąta roku 1904). Tam wreszcie za zezwoleniem dyrekcji powstaje w roku 1905 „Klub Gimnastyczno-Sportowy”, który przybiera nazwę „Pogoń”. W tychże latach (1906–7) „Klub G.-S.”, a później „Pogoń” korzysta z urządzeń Towarzystwa Zabaw Ruchowych, wybijając się od razu na pierwszy plan wśród młodzieży, pochodzącej głównie ze szkół realnych („Czarni”, dziś Lwowski Klub Piłki Nożnej), „Pogoń” rośnie w siłę i samowiedzę, z chwilą zaś, gdy jej starszyzna zrzuci mundurki uczniowskie, dojrzewa też myśl bytu samodzielnego⁸.

Analizując powyższe sprawozdania widzimy od razu, że ich autorzy popełniają wiele nieścisłości. Otóż pierwszy mecz piłki nożnej na ziemiach polskich odbył się we Lwowie w roku 1894 na Zlocie Sokołów z racji Wystawy Krajowej⁹. Nie wspominają o pionierskiej działalności E. Cenara, K. Hemerlinga czy też E. Piaseckiego. Miarą zaangażowania i zasług tego ostatniego w popularyzacji sportu, a szczególnie piłki nożnej, może być m.in. przełożenie z języka angielskiego i wydanie w 1902 roku własnym nakładem *Prawideł gry w piłkę nożną angielską*, utworzenie Kółka Gimnastyczno-Sportowego Młodzieży IV Gimnazjum, które dało początek jednemu z najstarszych i najlepszych polskich klubów sportowych LKS „Pogoń”, organizacja licznych młodzieżowych imprez sportowych oraz utworzenie we Lwowie z jego inicjatywy Towarzystwa Zabaw Ludu i Młodzieży¹⁰. Utworzone z inicjatywy E. Piaseckiego 19 grudnia 1904 r. Towarzystwo Zabaw Ludu i Młodzieży we Lwowie było rozwinięciem idei jordanowskiego ruchu gier i zabaw ruchowych w kierunku zorganizowanych form sportowych wśród młodzieży szkolnej. Za sprawą E. Piaseckiego dr Henryk Jordan nie tylko brał czynny udział we wszystkich ważniejszych pracach organizacyjnych związanych z założeniem Towarzystwa, ale zgodził się

⁷ „Słowo Polskie” 1910, nr 48.

⁸ „Słowo Polskie” 1909, nr 144.

⁹ A. Dziędzielewicz, *Trzydziestolecie Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” we Lwowie 1867–1897*, Lwów 1897, s. 11.

¹⁰ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki...*, s. 56–59.

objąć funkcję pierwszego prezesa TZLiM. Do Zarządu wybrano też dra Eugeniusza Piaseckiego, który zrazu objął funkcję sekretarza, a następnie wiceprezesa, red. Kazimierza Hemerlinga, prof. Edmunda Cenara, red. Zygmunta Kłośnika-Januszowskiego, dra Karola Hornunga, nauczyciela wychowania fizycznego w I Szkole Realnej¹¹.

Ważnym dla rozwoju sportu lwowskiego wydarzeniem było otwarcie w listopadzie 1905 roku boiska piłkarskiego z inicjatywy TZLiM na zaniedbanym dotąd torze cyklistów. Przemianowane 6 lutego 1906 roku TZLiM na Towarzystwo Zabaw Ruchowych (TZR) ujęło żywiołowy dotychczas ruch sportowy młodzieży w odpowiednie ramy organizacyjne, nadając mu tym samym formy zinstytucjonalizowane. Popularyzując przepisy i zagraniczne wzory sportowe, organizując szereg imprez na własnych obiektach sportowych, wreszcie angażując zagranicznych instruktorów – lwowskie TZR dokonało zasadniczego przełomu w dotychczasowym rozwoju sportu młodzieżowego w Galicji. Z inicjatywy TZR doszło w czerwcu 1906 roku do pierwszego kontaktu sportowego młodzieży lwowskiej i krakowskiej. Było to wydarzenie, które zapoczątkowało powstanie piłkarskich klubów sportowych we Lwowie i Krakowie. Zanim młodzież lwowska przyjechała do Krakowa, w maju przeprowadzono zawody eliminacyjne lwowskich drużyn piłkarskich. Najlepszym zespołem okazali się „Czarni” (dawna „Sława”), przed Klubem Gimnastyczno-Sportowym IV Gimnazjum i zespołem III Gimnazjum („Lechia”). Ponieważ „Czarni” zremisowali ze swym najgroźniejszym rywalem KGS zarząd TZR wytypował obie drużyny, jako najlepsze lwowskie zespoły, na wyjazd do Krakowa, gdzie miały zdemonstrować grę w piłkę nożną według nowoczesnych wzorów angielskich. Oprócz zawodów piłkarskich w programie zawodów znalazły się konkurencje lekkoatletyczne. Zawody odbyły się 6 czerwca 1906 roku w Parku Jordana¹². Były to pierwsze zawody piłkarskie w Krakowie i przyniosły ogromny sukces propagandowy dla rozwoju sportu w Krakowie. Pod wpływem działalności TZR ruch sportowy młodzieży szkolnej zaczął przybierać formy klubów sportowych, organizowanych na wzór klubów zagranicznych. W ten sposób doszło do ukształtowania się we Lwowie pierwszych na ziemiach polskich klubów sportowych: I Lwowskiego Klubu Sportowego „Czarni”, Klubu Sportowego „Lechia” i Lwowskiego Klubu Sportowego „Pogoń”.

Pierwszy Klub Piłki Nożnej we Lwowie – tak brzmiała nazwa klubu, którego oficjalny statut został zatwierdzony przez Namiestnictwo 9 lipca 1908 roku. Dopiero poprawki wniesione do statutu na walnym nadzwyczajnym zebraniu członków klubu sprawiły, że od 20 lutego 1909 roku klub występował pod nazwą I Lwowski Klub Piłki Nożnej „Czarni” we Lwowie. Nazwa została przyjęta od strojów sportowych, w jakich występowali zawodnicy: czarne spodenki i czarne koszulki przepasane czerwoną szarfą. Kolejna i ostatnia

¹¹ „Kurier Lwowski” 1904, nr 352, s. 1.

¹² „Słowo Polskie” 1906, nr 246.

zmiana nazwy klubu została przyjęta na walnym zebraniu członków klubu 22 listopada 1910 roku, brzmiała odtąd „I Lwowski Klub Sportowy «Czarni» we Lwowie”. W tych latach używano jeszcze pieczętki, na której figurował rok 1908 jako data powstania – dopiero w 1913 roku przyjęto tradycje „Sławy” jako początek istnienia stowarzyszenia i uznano rok 1903 za datę powstania¹³. Taką genealogię klubu przyjęli autorzy pierwszego sprawozdania klubu, które zostało opublikowane w 1909 roku; odbiega ona jednak od rzeczywistości. Kwerenda prasy lwowskiej dowiodła, że w latach 1900–1903 nie znano we Lwowie ani drużyny, ani tym bardziej klubu, złożonego z uczniów I szkoły realnej. „Footballiści I szkoły realnej” pojawili się po raz pierwszy na boisku od 19 czerwca 1904 roku i występowali w strojach opasanych szarfami koloru czerwonego i nazywani byli „realistami” albo „czerwonymi”. Dopiero od 12 czerwca 1905 roku, kiedy to zostali objęci patronatem Towarzystwa Zabaw Ruchowych, zaczęli występować w czarnych strojach i nazywano ich klubem. Zatem rok 1905 należy uznać za „zawiązek” klubu sportowego „Czarni”. Wydaje się również, że klub „Czarni” bezprawnie używał tytułu, względnie określenia „pierwszy lwowski”, gdyż powyższe miano powinno przysługiwać lwowskiej „Pogoń” kontynuującej tradycje „Klubu Gimnastyczno-Sportowego IV Gimnazjum” założonego przez E. Piaseckiego w 1904 roku. Niemniej wielkie są zasługi KS „Czarni” Lwów dla rozwoju sportu polskiego: był pierwszym klubem, który rozpoczął międzynarodowe kontakty sportowe, był współzałożycielem Związku Polskiego Piłki Nożnej w 1911 roku, autonomicznej struktury przy austriackiej federacji, uczestniczył od 1913 roku w mistrzostwach Galicji. Do najpopularniejszych sportowców klubu w pierwszym okresie jego działalności należeli piłkarz Marian Bilor, później znakomity sędzia ligowy; Leszek Pawłowski, wybitny piłkarz, narciarz, cyklista i motorzysta, pływak; Józef Kawecki, znakomity lekkoatleta, zwycięzca biegu ulicznego w Pradze w 1907 roku; Maksymilian Wudkiewicz, chodziarz, jeden z najpopularniejszych sportowców Lwowa. W obronie niepodległości, na przedpolach Lwowa zginęło prawie sześćdziesięciu członków klubu¹⁴.

W historii polskiego sportu szczególne miejsce zajmuje lwowska „Pogoń”, jej legenda i sława trwają do dzisiaj, choć klub skończył swój żywot jesienią 1939 roku. W 1904 roku z inicjatywy prof. Eugeniusza Piaseckiego założono przy IV Gimnazjum uczniowski Klub Gimnastyczno-Sportowy. Kierował nim prof. E. Piasecki, opiekował się dyrektor Tadeusz Tomaszewski, który ufundował stroje. W 1905 roku młodzi sportowcy wstępują do TZR, które udostępniło im boiska wspólnie z innymi już klubami. W roku 1907, w wyniku fuzji KGS IV Gimnazjum i „Lechii”, które z powodu nieporozumień opuściły TZR, doszło do utworzenia nowego klubu. W mieszkaniu Maksymiliana Dudryka (później

¹³ A. Gowarzewski, *Encyklopedia piłkarska Fuji: Lwów i Wilno w ekstraklasie. Dzieje polskiego futbolu kresowego*, Katowice 1997, s. 59–60.

¹⁴ *Ibidem*, s. 60–61.

Darlewskiego) przy ul. Zamojskiego odbywały się spotkania działaczy obu klubów, podczas których zdecydowano powołać nowy klub, a na wniosek gospodarza nazwano go lwowskim klubem sportowym „Pogoń” i wybrano na prezesa prof. E. Piaseckiego. Przyjęto barwy obu klubów – niebieskie spodenki (KGS) i biało czerwone koszule (Lechia), biel wkrótce usunięto i o „Pogoni” mówiono i pisano „niebiesko-czerwoni”. Rok później, 17 czerwca 1908 roku Namiestnictwo we Lwowie zatwierdziło statut, a jako datę powstania „Pogoni” przyjęto rok 1904, a więc datę inauguracji działalności KGS w IV Gimnazjum¹⁵. Fuzji nie towarzyszyła jednomyślność członków obu organizacji. Niektórzy przenieśli się do „Czarnych”, inni przyłączyli się do „Pogoni”, wielu pozostało w „Lechii”, która nie zawiesiła działalności. Nowy klub zdecydowanie ożywił sportowe życie Lwowa, choć prymat na boisku piłkarskim utrzymali „Czarni”, natomiast w lekkiej atletyce przewagę miała „Pogoń”. Nazwiska Tauliczka, Cybulskiego, Latawca, Skopała, starszych braci Kucharów, a także dwóch olimpijczyków w austriackich barwach podczas igrzysk olimpijskich w 1912 roku w Sztokholmie – Ponurskiego i Garczyńskiego (ten mimo nominacji nie wyjechał) znane były na arenie międzynarodowej¹⁶. Gdy 20 czerwca 1909 roku nastąpiło otwarcie Parku Towarzystwa Zabaw Ruchowych na Wulce, obiekt „cyklistów”, jak popularnie nazywano obiekty TZR, wydzierżawiła „Pogoń”¹⁷. W latach 1911–1913 „Pogoń” wybudowała własny obiekt sportowy na terenach przyznanych przez miasto na gruntach folwarku Bodnarówka, za rogatką Stryjską. Uroczystego otwarcia dokonano 1 maja 1913 roku; najprawdopodobniej było to pierwsze na ziemiach polskich boisko stanowiące własność klubu¹⁸.

Trzecim z kolei historycznie klubem lwowskim była „Lechia” wywodząca się również z Towarzystwa Zabaw Ruchowych. I podobnie jak jej poprzedniczki, szukała swoich początków o wiele wcześniej przed oficjalnym pod tą nazwą wystąpieniem na forum publicznym, co nastąpiło właściwie w 1906 roku. Początki „Lechii” mają rzekomo sięgać drużyny organizowanej w 1902 roku wśród grona wychowanków VI gimnazjum¹⁹. Bardziej realny wydaje się być związek „Lechii” z „Kółkiem footballistów Sokola – Macierzy” (1905) i kombinowaną drużyną III i IV Gimnazjum zwaną „II klubem footballistów” (1906). W roku 1907 nastąpiła fuzja większości członków „Lechii” z „Pogonią”. Po niespełna kilku miesiącach klub ten pod tą samą nazwą reaktywowano pod protektoratem „Sokola – Macierzy”, którego ówczesny prezes dr Kazimierz Czarnik był prezesem „Lechii”.

¹⁵ Ibidem, s. 18–19.

¹⁶ Ibidem, s. 20.

¹⁷ „Przegląd Higieniczny” 1909, s. 177.

¹⁸ A. Gowarzewski, op. cit., s. 20.

¹⁹ Ibidem, s. 84.

* * *

Na początku XX wieku podejmowano szereg prób tworzenia na terenie uniwersytetu i politechniki specjalistycznych organizacji turystycznych i sportowych. W latach 1904–1906 zakładano różnorodne komitety organizacyjne stowarzyszeń, klubów i oddziałów sportowych, które w niedalekiej przyszłości przyczyniły się do powstania pierwszej organizacji sportu akademickiego na ziemiach polskich. Utworzono m.in. Ogólnoakademickie Koło Towarzystwa Zabaw Ruchowych, Akademickie Koło Szermiersko-Sportowe, Akademickie Koło Kolarzy przy Bratniej Pomocy Słuchaczy Politechniki, Akademicki Klub Szermierzy²⁰. W 1904 roku powstało pierwsze Kółko Turystyczne, które 9 kwietnia 1906 roku przerodziło się w Akademicki Klub Turystyczny. Na jego czele stanął Mieczysław Orłowicz, wówczas student prawa i słuchacz filozofii, a jego zastępcą został Adam Konopczyński, student architektury Politechniki Lwowskiej²¹. 18 stycznia 1905 roku w ramach Czytelni Akademickiej powołano Akademickie Koło Sportowe z sekcjami turystyki, szermierki, strzelectwa i gier sportowych. Istniało one zaledwie kilka miesięcy, ale stworzyło grunt dla zorganizowania pierwszej organizacji sportu studenckiego pod nazwą Akademicki Związek Sportowy Młodzieży Polskiej. Na przełomie czerwca i lipca 1906 roku utworzył się komitet inicjatywny, który postawił sobie za cel rewizję istniejących rozmaitych akademickich zrzeszeń sportowych i utworzenie nowej organizacji, której zamierzano nadać nazwę Akademicki Związek Sportowy. W skład tego komitetu weszli Bolesław Lutyk (Akademickie Koło Kolarzy), Mieczysław Orłowicz (Akademicki Klub Turystyczny), Tadeusz Tenczarowski (Koło Szachistów), Stanisław Biernacki (Techniczne Koło Szermiercze), Piotr Janicki i Stanisław Sęczykowski. Komitet Organizacyjny AZS, na czele którego stanął Bolesław Lutyk, doprowadził do utworzenia sportowej organizacji akademickiej i jej zatwierdzenia przez Namiestnictwo reskrytem z dnia 26 XI 1906 roku. Zgodnie z założeniami statutu Związek miał charakter federacji, skupiający aż 8 oddziałów (szermierzy, klub turystyczny, kolarzy, tenisistów, piłki nożnej, fotograficzny, atletyczno-zapaśniczy, sportów zimowych). 9 grudnia 1906 roku odbyło się Walne Zgromadzenie, na którym przyjęto nazwę organizacji Akademicki Związek Sportowy Młodzieży Polskiej i wybrano jej władze. Na ich czele stanął Bolesław Lutyk, student Wydziału Matematyki Politechniki Lwowskiej.

Utworzenie AZS MP zostało życzliwie przyjęte przez władze uniwersytetu i politechniki, Radę Miejską i działające na terenie Lwowa organizacje sportowe. Rektor Politechniki przekazał Związkowi tereny pod budowę kortów tenisowych, których otwarcie nastąpiło 15 czerwca 1907 roku, natomiast kluby

²⁰ Centralne Archiwum Historyczne Lwowa (dalej CAHL), f. 146, op. 25, s. 1086; f. 146, op. 58, s. 2912; f. 146, op. 58, s. 2992.

²¹ M. Orłowicz, *Akademicki Klub Turystyczny we Lwowie*, Warszawa 1986, s. 3–4.

sportowe udostępniły poszczególnym oddziałom na dogodnych warunkach finansowych swoje obiekty i urządzenia²². Największą aktywność przejawiał Akademicki Klub Turystyczny, który przyczynił się do rozwoju turystyki wśród mieszkańców Lwowa. Organizował liczne wycieczki zbiorowe, głównie w Karpaty Wschodnie i Tatry, gdzie prowadził w okresie wakacyjnym nawet własne schronisko turystyczne w Zakopanem, w wynajętym pomieszczeniu w willi Tadeusza Kaima przy ul. Krupówki. Pozostałe oddziały AZS MP ograniczały swoją działalność do organizowania w miarę możliwości regularnych treningów i zawodów wewnątrzklubowych. Ta pożyteczna działalność sportowa wśród młodzieży studenckiej trwała do 1909 roku, kiedy to wiosną Walne Zgromadzenie członków AZS MP podjęło uchwałę o zawieszeniu jego działalności. Przyczyniły się do tego spory w łonie kierownictwa, upadek niektórych oddziałów i wystąpienie z szeregów Związku 16 października 1908 roku Akademickiego Klubu Turystycznego. Jak wspomina M. Orłowicz:

tarcia ideologiczne powodowały, że walne zebrania zamiast radzić o turystyce czy sporcie, zamieniały się w krzykliwe wiece polityczne, które trwały od 8 wieczorem do 2 w nocy, a kończyły się często wypisywaniem się z szeregów organizacji najwybitniejszych działaczy sportowych. Prowadziło to w konsekwencji do upadku danego stowarzyszenia.

Z dawnych oddziałów AZS MP kontynuowały swą działalność Akademicki Klub Turystyczny (aż do roku 1923), organizując 3 grudnia 1910 roku Sekcję Narciarską, oraz Akademickie Koło Szermierzy przy Czytelni Akademickiej. Młodzież akademicka swoje zainteresowania sportowe realizowała przez udział w organizowanych przez Towarzystwo Zabaw Ruchowych zajęciach sportowo-rekreacyjnych oraz uprawianie sportu w miejskich klubach sportowych²³.

Od roku 1904 wzrasta szybko we Lwowie grupa turystów narciarzy, rekrutujących się głównie ze środowiska taternickiego. Pionierami taternictwa lwowskiego byli m.in.: Roman Kordys, Zygmunt Klemensiewicz, Jerzy Maślanka, Kazimierz Panek, Mieczysław Lerski, którzy w 1904 roku założyli pierwszą organizację taterników nazwaną przez nich humorystycznie „Himalaja Club”. Kiedy Jerzy Maślanka sprowadził do Lwowa pierwszą zakupioną w Wiedniu parę nart z metalowym wiązaniem typu „Lilienfeld”, a Towarzystwo Zabaw Ruchowych zwerbowało z Alp słynnego Mathiasa Zdarsky’ego celem urządzenia pierwszego w Polsce kursu jazdy na nartach, bardzo szybko narciarstwo znalazło entuzjastów wśród inteligencji i młodzieży lwowskiej. Z inicjatywy grupy mieszkających we Lwowie sympatyków narciarstwa i taterników powołano 29 stycznia 1907 roku do życia organizację pod nazwą Karpackie Towarzystwo Narciarskie. Była to pierwsza trwalsza polska organizacja, która zaczęła propagować sporty zimowe i taternictwo wśród mieszkańców miasta.

²² CPHA, f. 146, op. 25, s. 1086.

²³ M. Orłowicz, *Moje wspomnienia turystyczne*, Warszawa 1976, s. 326.

Do najbardziej zasłużonych propagatorów tych dyscyplin sportowych należeli wówczas pierwszy prezes Wydziału KTN Kazimierz Panek, Maksymilian Dudryk, Roman Kordys, Tadeusz Kossowicz, Zygmunt Klemensiewicz, Jerzy Maślanka, Zenobiusz Pręgowski, Tadeusz Smoluchowski. Już w trzy dni po założeniu KTN, bo 1 lutego 1907 roku, zorganizowano pierwszą oficjalną wyprawę narciarską w Karpaty Wschodnie. Do końca zimy odbyło się 7 wycieczek narciarskich w góry i okolice Lwowa oraz prowadzono nieustające kursy narciarskie (niemal w każdy czwartek) w Parku Kilińskiego. Choć Karpackie Towarzystwo Narciarskie działało głównie w Karpatach Wschodnich, to odegrało ważną rolę w rozwoju narciarstwa polskiego poprzez zakładanie swoich oddziałów m.in. w Krakowie i Przemyślu²⁴.

Kolejnym klubem sportowym na terenie Lwowa, powstałym w roku 1910 była „Sparta”, której zawodnicy występowali w charakterystycznych czarno-białych koszulkach. „Sparta” była zrzeszona w Związku Polskim Piłki Nożnej od 1911 roku²⁵.

Zaczęły również powstawać we Lwowie ukraińskie narodowościowe kluby sportowe oraz kluby żydowskie. W 1906 r. założono w gimnazjum ukraińskim klub sportowy pod nazwą „Ukraiński Sportowy Krużok”, a w roku następnym powstał drugi klub „Dnipro”, czyli „Dniepr”, do którego należeli ukraińscy uczniowie polskich gimnazjów we Lwowie. Kolejny klub ukraiński pod nazwą „Ukraina” powstał 22 września 1911 roku przy Ruchankowym Towarzystwie Sokil Batko, 26 listopada tego roku uzyskał zezwolenie Rady Miejskiej i formalną rejestrację. Pierwsze mecze rozegrał już w październiku z ukraińskim zespołem USK, a w listopadzie z czeskimi i polskimi zespołami²⁶.

Również mieszkająca we Lwowie ludność żydowska przejawiała zainteresowania wychowaniem fizycznym i sportem. Najstarszym jej stowarzyszeniem sportowym w tym mieście było powołane w 1901 roku Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczne. Założycielami byli dr Waldmann, Henryk Bard, dr Edward Hahn, dr Józef Kormann, dyr. Szymon Oranż, dyr. Dawid Schoenfeld, Juliusz Stand, Baruch Tartyk, Dawid Wechsler i inni. W początkowej fazie klub nie uzyskał większego znaczenia. Dopiero po przejęciu kierownictwa przez inżyniera Izraela Zinna w 1905 roku zaczął się rozwijać. Zmieniono nazwę na Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe Dror (hebr. *jaskółka*). Na samym początku w towarzystwie ćwiczyły osoby posiadające podstawowe umiejętności gimnastyczne i sprawne fizycznie. W późniejszym okresie zaczęło przychodzić coraz więcej młodzieży wątłej fizycznie, która ćwiczyła dla zdrowia. Gimnastyka stawała się coraz bardziej popularną formą odpoczynku po

²⁴ Z. Pręgowski, *Dzieje narciarstwa polskiego do roku 1914*, Warszawa 1994, s. 311–335.

²⁵ A. Gowarzewski, op. cit., s. 111–114.

²⁶ Ibidem, s. 114–115.

pracy²⁷. W czerwcu 1908 roku grupa młodych członków ŻTGS Dror, entuzjastów piłki nożnej i lekkiej atletyki na czele z Adolfem Kohnem założyła lwowski Klub Sportowy „Hasmonea” (nazwa odnosi się do dynastii Hasmoneuszy, rządzącej Judeą w starożytności). „Hasmonea” zajęła miejsce wśród najlepszych klubów, nie tylko we Lwowie. W 1910 roku została zaliczona do drugiej klasy ówczesnego austriackiego związku piłkarskiego. Pierwszą siedzibę jej członkowie znaleźli na błoniach janowskich, w 1913 roku klub dysponował już czterema drużynami futbolowymi i ponad półsetką lekkoatletów. W 1913 roku „Hasmonea” zorganizowała na wypożyczonym stadionie „Pogoni” święto sportu żydowskiego „Lag – baomer” z udziałem blisko setki sportowców, którzy defilowali przed tysiącami widzów żydowskich, a ozdobą święta był mecz futbolistów „Hasmonei” i krakowskiego klubu „Makabi”²⁸. Również w marcu 1913 roku odbył się w sali lwowskiego towarzystwa muzycznego popis gimnastyczny sportowców „Droru”, który zgromadził całą ówczesną elitę żydowską Lwowa²⁹. W roku następnym żydowska młodzież akademicka zorganizowała „Żydowski Klub Sportowy”.

РЕЗЮМЕ

Початок організованого фізичного виховання на теренах Галичини поклато Спортивне товариство “Сокил”, утворене у Львові в 1867 р. Головний напрям діяльності “Сокола” зосереджувався передусім на поширенні гімнастики, але з часом його члени почали також займатися іншими спортивними дисциплінами. Поряд з Гімнастичним товариством “Сокил”, виникли інші спортивні організації: “Львівське товариство ковзанярів” (1869), “Львівський клуб велосипедистів” (1886), “Гурток фехтувальників Академічної читальні” (1878), “Товариство фехтувальників” (1886), “Клуб фехтувальників” (1891), “Академічний клуб велосипедистів” і “Товариство гоночних велосипедистів” (1897).

Перші польські спортивні клуби виникли у місті Львові. У 1903 р. учні Першої реальної школи організували перший львівський футбольний клуб “Слава”, який пізніше почав називатися “Чорні”. У цьому ж році розгорнув діяльність “Гурток футболістів Сокола-Батька”, що об’єднував молодь III і IV Гімназій, з якого згодом виникла “Лехія”. У 1904 р. на базі IV Гімназії створено Гімнастично-спортивний клуб, який після об’єднання з “Лехією” в 1907 р. дав початок Львівському спортивному клубу “Погонь”. Важливу роль у розвитку спорту відіграло створене в 1904 р. “Товариство рухових розваг”, що сприяло поширенню ідеї сучасного спорту. Його зусиллями в 1905 р. було збудовано перший футбольний майданчик, що позитивно вплинуло на подальший розвиток спорту у Львові. Розвивалися й інші спортивні клуби. Студентська молодь

²⁷ J. Rokicki, *Początki żydowskich organizacji sportowych*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1998, z. 4, s. 70.

²⁸ A. Górzewski, op.cit., s. 92–93.

²⁹ J. Rokicki, op. cit., s. 71.

утворила власну організацію під назвою “Академічний спортивний союз польської молоді” й значно спричинилася до заснування в 1907 р. “Карпатського товариства лижників”, що пропагувало зимові види спорту й альпінізм. Свою спортивну організацію мала робітнича молодь, яка в 1910 р. утворила “Робітничий спортивний клуб”.

Почали утворюватися й українські та єврейські національні спортивні клуби. У 1906 р. при українській гімназії було створено спортивний клуб під назвою “Український спортивний кружок”, а наступного року виник другий клуб “Дніпро”, до якого належали українські учні польських гімназій у Львові. Наступний з черги український клуб під назвою “Україна” виник у 1911 р. Найстаршою єврейською спортивною організацією було створене в 1908 р. Єврейське гімнастично-спортивне товариство “Дроп”. Вже в червні цього ж року група його молодих членів, ентузіастів футболу й легкої атлетики, створила Спортивний клуб “Гасмоня”. Наступного року єврейська студентська молодь організувала “Єврейський спортивний клуб”.

ZUSAMMENFASSUNG

Die ersten Sportklubs in Lemberg

Pionier der organisierten Leibeserziehung in Galizien war der 1867 in Lemberg gegründete Sportverein “Sokół” (Falke). Seine Tätigkeit konzentrierte sich zunächst hauptsächlich auf die Verbreitung der Gymnastik, aber im Laufe der Zeit begannen die Vereinsmitglieder auch andere Sportarten auszuüben. Neben dem Gymnastikverein “Sokół” entstanden auch andere Sporteinrichtungen, wie der Lemberger Schlittschuhlaufverein (Lwowskie Towarzystwo Łyżwiarzy, 1869), der Lemberger Fahrradklub (Lwowski Klub Cyklistów, 1886), der Fechtkreis des Akademischen Lesesaals (Kółko Szermierzy Czytelní Akademickiej, 1878), der Fechtverein (Towarzystwo Szermierzy, 1886), der Fechtklub (Klub Szermierzy, 1891), der Akademische Fahrradklub (Akademicki Klub Cyklistów, 1897) und der Rennradverein (Towarzystwo Kolarzy Wyścigowych, 1897).

Die ersten polnischen Sportklubs entstanden in Lemberg. Im Jahre 1903 organisierten die Schüler der 1. Realschule den ersten Lemberger Fußballklub “Sława” (Ruhm), der später den Namen “Czarni” (die Schwarzen) erhielt. In demselben Jahr nahm auch der “Football-Kreis der Falkenjüngend” (Kółko Footballistów Sokoła-Macierzy) seine Tätigkeit auf, dem die Jugend des 3. und 4. Gymnasiums angehörte, und aus dem sich später der Verein “Lechia” entwickelte. 1904 wurde am 4. Gymnasium ein Gymnastik- und Sportklub gegründet, der nach seiner Vereinigung mit dem Verein “Lechia” im Jahre 1907 den Grundstein für den Lemberger Sportklub “Pogoń” legte. Eine wichtige Rolle spielte der 1904 gegründete Gymnastik-Verein, der sich bei der Verbreitung des modernen Sports große Verdienste erwarb. Dank seiner Bemühungen wurde 1905 der erste Fußballplatz angelegt, was zu einer weiteren Entwicklung des Sports in Lemberg beitrug. Auch die anderen Sportvereine entwickelten sich. Die akademische Jugend gründete eine eigene Organisation unter dem Namen Akademischer Sportverband der Polnischen Jugend (Akademicki Związek

Sportowy Młodzieży Polskiej) und beteiligte sich an der Gründung des Karpaten-Skiverbandes im Jahre 1907, der den Wintersport und das Bergsteigen propagieren sollte. Auch die Arbeiterjugend verfügte über eine eigene Sportorganisation in dem 1910 gegründeten Arbeitersportklub (Robotniczy Klub Sportowy). Darüber hinaus entstanden auch nationale Sportklubs der Ukrainer und Juden. 1906 wurde im ukrainischen Gymnasium ein Sportklub unter dem Namen Ukrainischer Sportkreis (Ukrajins'kyj Sportyvnyj Kružok) gegründet. Ein Jahr darauf entstand der Klub "Dnipro", dem die ukrainischen Schüler der polnischen Gymnasien in Lemberg angehörten. Ein weiterer ukrainischer Klub wurde 1911 unter dem Namen "Ukrajina" gegründet. Die älteste jüdische Sporteinrichtung war der 1908 entstandene Jüdische Gymnastik- und Sportverein (Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe) "Dror". Im Juni 1908 gründete eine Gruppe junger Mitglieder dieses Vereins, begeisterte Fußballspieler und Leichtathleten, den Sportklub "Hasmonea". 1909 entstand auf Initiative der jüdischen akademischen Jugend der Jüdische Sportklub (Żydowski Klub Sportowy).

Übersetzt von *Isabel Röskau-Rydel*

